

İbnü Cinnî'nin El-Hasâis ve Suyûtî'nin El-Müzhir Fî Ulûmi'l-Luga Adlı Eserlerinin Metod ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması

Mahmut KAFES*

ÖZET

İbnü Cinnî'nin el-Hasâis ve Suyûtî'nin el-Müzhir adlı eserleri Arap dilinin önde gelen iki önemli kaynağıdır. Her iki eser de Arap dilinin her hangi bir alanında çalışma yapan bir kişinin yararlanması gerektiği eserlerdendir. el-Hasâis'de daha çok Arap gramerine ait konulara ağırlık verilmiş, özellikle gramerdeki illet (sebeup, gerekçe) konusu detaylı bir şekilde işlenmiştir. el-Müzhir'de ise ağırlıklı olarak dil ve edebiyat konuları işlenmiştir. Bu yüzden ikisinin ortak ele aldığı konu sayısı oldukça sınırlıdır. İbnü Cinnî daha çok hocası Ebû Ali el-Fârisî'nin görüşlerini ön plana çıkarmış ve en çok rivayeti ondan yapmıştır. Genel itibarıyla naklettiği rivayetlerin ve görüşlerin doğruluğunu tartışmış ve beğendiklerini öne çıkarmıştır. Onların yanı sıra kendi görüşlerine de yer vermiştir. Bazen bir konuyla ilgili sadece kendi görüşünü belirttiği de olmuştur. Yüz altmış civarında bölümden oluşan el-Hasâis'de Arap dilinin temel pek çok konusuna yer verilmiştir. el-Müzhir'de ise Suyûtî daha çok başkalarının görüşlerini nakletmiş, ancak görüşünü naklettiği müellifin adını ve eserini vermeyi ihmal etmemiştir. Başka eserlerden aktardığı rivayetler bazen birkaç sayfayı bulmakta, bazen de birkaç kısa cümleden oluşmaktadır. Elli bölümden oluşan ve çoğunluğu derleme olan eserde müellif daha çok kendinden önce yazılmış olan sözlüklerden yararlanmış, değişik anlamlara gelen kelimelerin anlamlarını da nakletmiştir. Ayrıca tarih, tabakât, şiir ve ahbâr kitaplarından da nakillerde bulunmuştur. Ancak Suyûtî başka eserlerden naklettiği bilgileri titiz bir ayıklamaya tabi tutuktan sonra eserine almış ve kısaltmalar yapmıştır.

Bu çalışmada iki eserin karşılaştırması yapılmış, birlikte ele aldıkları konular, her birinin ayrı ayrı ele aldığı konular belirlenerek adları ve içerikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Konu başlıklarından birebir örtüşenler ve bazı kelime değişiklikleriyle ayrışanlar belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca her iki müellifin hayatı ve hocaları hakkında da bilgi verilmiş, önemli eserlerinin – özellikle Arap diline ait olanların – isimlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İbnü Cinnî, Hasâis, Suyûtî, Müzhir, Arap dili, edebiyat, gramer, mukayese, bâblar, neviler.

Compared Of Al-Hasais By Ibnu Cinni And Al-Muzhir's Fi Ulumi'l-Ga By Suyuti In Term's Of Method And Contend

ABSTRACT

The Works of Ibnu Cinni el-Hasâis and the works of Suyûtî al-Muzhir are the leading sources of Arabic language. Both works are worth getting use of them for the researchers in any fields of Arabic language. al-Hasais mostly deals with grammar, especially the topic of illet (reson and requirement) studied in detail. As for, al-Muzhir it mainly deals with the topics of the language and literature. Therefore, the common points studied are very limited in deed. Ibnu Cinni mostly mentioned his teacher's Abu Ali el-Fârisî's views, mainly and most of the relations from him. Genarally, he discussed the authenticity of the views and relations which he narrated and gave the ones he favored priority. Beside those, he replaced his own views as well. Sometimes, on some topics, he remarked only his own opinions. He dealt with lots of basic topics of Arabic language in al-Hasais, which consists of nearly 160 parts. As for in al-Muzhir, Suyuti narrated others' thoughts, but he did not omit to remark the author's name and his work he quoted from. The narrations which he quoted out of other works sometimes took several pages, and sometimes contained a few short sentences. Within the work which consists of fifty parts, the writer mainly got use of the dictionaries written former and repotted the meaning of the words that mean different meanings. In addition to this, he also related from books of history, categories (tabaqat), poetry and news (akhbar). However, Suyuti did not put the knowledge quoted from other works before he had carefully investigated them. He also shortened them.

In this study the two works have been compared. The same and different subjects the authors studied were pointed out by notifying the names and contents of them in each book. Intimately same topics and the ones differing ones with some word changes were remarked for one another. Within this study, the bibliography of both writers and information about their teachers were also presented. The book titles of outstanding works, especially the topics related with the language of Arabic were mentioned.

Keywords: Ibn Cinni, Suyuti, al-Hasais, al-Müzhir, Language of Arabic, literature, grammar, compore, topic, types.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi

Giriş**İbnü Cinnî (321/392-933/1002):**

Arap dilinin temel kaynaklarından olan *el-Hasâis* adlı eserin müellifi Ebu'l Feth Osman b. Cinnî el-Mevsilî el-Ezdî, *el-Müzhir fi ulûmi'l-luga ve envâibâ* adlı eserin müellifi de Abdurrahmân b. el-Kemâl Ebû Bekr Muhammed b. Sâbikuddîn el-Hudayrî el-Asyûtî'dir.

İbnü Cinnî Musul'da dünyaya gelmiştir. Köle olarak oraya getirilmiş olan Rum asıllı bir babanın oğludur. Cinnî kelimesi Yunanca'da soylu, saygın, cömert anlamlarına gelir. Bu kelimenin Rumca'da erdemli ve faziletli anlamlarına gelen Kinniden arapçalaştırıldığı da söylenmiştir. İbnü Cinnî Musul'da doğmuş, orada yetişmiş ve temel eğitimini orada almıştır. İlk hocası başta nahiv ilmi olmak üzere temel dil bilimlerini kendisinden tahsil ettiği Ahmed b. Muhammed el-Mevsilî olmakla birlikte asıl hocası onbeş yada on yedi yaşlarında iken ilginç bir rastlantı sonucu tanıştığı, ölünceye kadar yanından hiç ayrılmadığı ve görüşleri bu eserin temelini oluşturan Ebû Ali el-Fârisî'dir (ö:377/987). Bu beraberlik kırk yıl kadar sürmüştür. Tanışmaları şöyle olmuştur. İbnü Cinnî Musul'un camilerinin birinde ders verirken Ebû Ali el-Fârisî tesadüfen oraya uğramış, onun ders anlatışına kulak vermiş ve bir yerde hata yaptığını görmüştür. Yanlışını düzelttikten sonra onun genç yaşta tedris hayatına atılmasını yadırgayarak orada *تَرَبَّيْتُ وَ أَنْتَ حَضَرْتُمْ* (Henüz tatlanmadan kuru üzüm olmuşsun) atasözünü söylemiştir. Bu sözden çok etkilenen İbnü Cinnî Ebû Ali Fârisî'nin yanına gitmiş; Arapçaya dair ilimlerin pek çoğunu ondan tahsil etmiş ve onunla ölünceye kadar hiç ayrılmayacağı sıkı bir dostluk kurmuştur.

İbnü Cinnî'nin şıadan olup olmadığı kesin olarak bilinmemekle birlikte kesin olarak bilinen şey itikatta Mutezile, amelde Hanefî mezhebine mensup olduğudur. Nahivde ise Basra ekolünün görüşünü benimsemiştir. Daha çok Arapçanın nahiv sarf konularına yoğunlaşan İbnü Cinnî'nin iddialı olmamakla birlikte şairlik yönü de vardır. Şair Mütenebbî ile de sıkı bir dostluğu olmuş, ondan zaman zaman *şâirunâ* diye söz etmiş ve divanını şerh eden ilk kişi olmuştur. O, Mütenebbî'nin divanını *eş-Şerbu's-sağîr* ve *eş-Şerbu'l-kebir* adlarıyla iki defa şerh etmiştir. Fiziksel özellikleri konusunda yeterli bilgi bulunmamakla birlikte gözünün birinin kör olduğu, konuşurken dudaklarını sağa sola oynattığı kaynaklarda yer alan en belirgin özelliklerindedir. Âl, Alâ ve Ali adlarında üç oğlunun bulunduğu, onların eğitimiyle yakından ilgilendiği, hatta onların iyi birer hattat olarak yetişmelerini sağladığı da belirtilmektedir. Ölümünden sekiz sene önce (384/994) kendisinden eserlerini okumaları konusunda icazet isteyenlere o ana kadar yazdığı eserlerin icazetini vermiştir. (el-Hasâis, I, 60, muhakkikin girişi).

İcazetinde yer verdiği eserlerinden matbu olanlar şunlardır: *el-Hasâis, et-Tamâm, Sirru sînâtil-i-rab, Şerbu-tasrîfi'l-Mâzinî, Şerbu müstağlık-ı ebyâti'l-hamâsa ve iştikâku esmâi şuarâibâ, Fesru şî'ri'l-Mütenebbî* veya *Tefsîru divani'l-Mütenebbî-kebir* (*eş-Şerbu'l-kebir*), *el-Luma fi'l Arabiyye, Muhtasaru't-tasrîf alâ icmâlîbi* veya *et-Tasrîfu'l-mulûkâ, Muhtasaru'l-arûz ve'l-kavâfi, Elfâzu'l-mehmûze* veya *Ukûdu'l-hemz ve havâssı emsiletî'l-efâl, Kitâbu'l-muktadab* veya *el-Muktadab min kelâmi'l-Arap, Tefsîru urcâzet-i Ebî Nuvâs, İleli't-tesniye, el-Mes'eletân min kitâbi'l-eymân li Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybânî, el-Munstf, el-Müzekker ve'l-miennes, el-Mu'rib fi şerhi'l-kavâfi, el-Muhteseb fi şerhi şevâzî'l-karâât* veya *el-Muhteseb fi tebyân-i vucûbi şevâzî'l-karâât ve'l-îzâh anhâ, el-Hâtiryât, el-Elfâzu'l-mehmûze, el-Mübbic fi tefsîr-i esmâi şuarâi'l-hamâse, el-Fethu'l-vehbî alâ müşkilâti'l-Mütenebbi, Ukûdu'l-luma fi'n-nahv*. Değişik kütüphanelerde yazma halde bulunan eserlerinden bazıları da şunlardır: *Mecmû fi'n-nahv ve'l-luga ve şerh-i ebyâti's-şî'riyye mine'l-vucûbi'n-nahviyye ve'l-lugaviyye* (Escorial Library No:778), *Hülâsatü'l-mes'ele fi'n-nahv* (Nuruosmaiye, No:4383/3), *el-Mesâilül-lugaviyye* (Escorial Library, No:778), *el-Fevâidü'l-lugaviyye* (Escorial Library, No:778), *Men nusibe ilâ ümmiha mine's-şuarâ* (Dâru'l-kütüb, Mecâmi, No:674). Bunların dışında kaynaklarda geçen bazı eserleri daha vardır. Basılmış, yazma ve kayıp halde kaynaklarda toplam 64 adet eserinin adı geçmektedir. (İbnü Cinnî, el-Hasâis, I, 3-7; Safedî, el-Vâfi, IX, 310-312; Kaysî, Tavzîhu'l-müştebeh, II, 123; Zehebî, Târîhu'l-islâm, XXVII, 270-271; Zehebî, el-Ibar, II, 183-184; Ziriklî, el-A'lâm, IV, 204; Hatîb el-Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, XI, 311; İbnü Kesîr, el-Bidâye, XI, 331-332; Abdu'l-Hayy, Şezerâtu'z-zeheb, III, 141; Fîrûzâbâdî, el-Bulga, I, 141-142; Yavuz, İbnü Cinnî (TDV İslam Ansik.), XIX, 397-400; Yavuz, el-Hasâis, (TDV İslam Ansik.), XVI, 175-176).

el-Hasâis

A.Tanıtımı ve İçeriği: el-Hasâis, İbnü Cinnî'nin Büveyhîlerin ileri gelenlerinden Bahâuddevle için yazıp kendisine takdim ettiği bir eser olup mukaddimesinde ondan övgüyle söz etmiş, mülkünün devamı

için duada bulunmuştur. Müellifin bu eseri, ömrünün sonlarına doğru ilimde olgunluğa eriştiği bir dönemde yazdığı tahmin edilmektedir.

Müellif eserinde o döneme kadar Arapçanın ele alınmamış pek çok konusuna yer vermiştir. Öte yandan fıkıh ve kelam ilimleri gibi Arap dilinin, özellikle de gramerinin belli bir metodunun olmasını istemiş, ancak kendisi buna uymamış, konuları kitabın değişik yerlerine serpiştirmiştir.

Sadece nahiv konuları değil şiir, belağat, sarf ve Arapçanın diğer pek çok konusuna daha el atmıştır. Nahiv konularındaki karışıklığın sebebi muhtemelen konuları tam olarak tespit edilip bir ilim dalı haline getirilmemiş olmasıdır. Ayrıca nahiv ve sarf konularının birbirinden net olarak ayrılmamış olması da bir başka neden olabilir.

el-Hasâis, Muhammed Ali en-Neccâr tarafından tahkik edilerek üç cilt halinde neşredilmiştir (Kahire 1952). Eserin değişik kütüphanelerde yazmaları mevcuttur. Dâru'l-kütüb No:110 (iki cilt); Dâru'l-kütüb Câmi Muhammed Beg Ebû Zeheb No:109 (bir cilt); Dâru'l-kütüb No: 5-Ş (iki cilt) (Eserin tamamını içeren bu nüsha Şınkîti nüshası olarak bilinir); Dâru'l-kütüb câmiat-ü Fuâdî'l-Evvel No: 22978 ve 22979 (iki tam nüsha olup İstanbul'daki bir nüshadan istinsah edildiği bildirilmiş, ancak yer ve kayıt numarası verilmemiştir).

el-Hasâis'in bâbları konu olarak karmaşık olmasına ve içiçe girmiş olmasına rağmen yine de hangi konuları içerdiğini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

1. Dilin mahiyetine, doğuşuna, kelimelerinin ortaya çıkışına, lehçelere ayrılışına ve gelişimine yönelik konular olup bu konular genellikle, *Bâb fi'l-kevl alâ'l-luga ve mâ hiye* ; *Bâb fi'l-kevl alâ asl'l-luga e ilhâmün hiye em istulâhün*; *Bâb fi terekkübi'l-luga* ; *Bâb fi hâzîbi'l-luga e fi vaktin vâhidin vuduat em telâbaka ve tâbea minhâ* bâblarında ele alınmıştır.

2. Dilcilerin çoğunluğu tarafından kabul gören ve halka da yabancı olmayan konulardır. Bu konular genellikle *Bâb fi'l-kevl alâ icmâi ehlî'l-arabiyye metâ yekânu hüce*; *Bâb fi'l-ibticâc bikavli'l-muhâlif* ; *Bâb fi'l-arabiyyi yesmau lugata gayrihî e yürâihâ ve ya'temiduhâ em yulğâhâ ve yetrabu bukmebhâ*; *Bâb fi'l-lugati'l-me'hûzeti kıyasıyyen* ; *Bâb fi mâ yabkumu bihî'l-kıyâs mimmâ lâ yesûgu bihî'n-nutk*.

3. Arapçada hareketler, harflerin telaffuzları, eklenmesi, atılması, birbirleriyle değiştirilmesine yönelik konular. Bu konulara genellikle *Bâb fi'l-misleyn keyfe hâluhumâ fi'l-aslıyye ve'z-zıyâde ve izâ kâne ahaduhumâ zâiden fe eyyühümâ*; *Bâb fi'l-harfeyni'l-mütekâribeyn yüsta'melu ahaduhumâ mekâne sahibibi*; *Bâb fi mudârâti'l-hurûf li'l-harekât ve'l-harekât li'l-hurûf*; *Bâb fi's-sâkin ve'l müteharrik*; *Bâb fi tabriji'l-hurûf*.

4. Sarfa dair konular. Bu konulara çoğunlukla şu bâblarda yer verilmiştir: *Bâb fi istikâki'l-ekber* ; *Bâb fi istikâki'l-asgar*; *Bâb fi'l-garad fi mesâili't-tarîf*; *Bâb fi ziyâdet'l-hurûf nazan min âbarîn*; *Bâb fi kalb-i lafzın bi's-sıfa ve't-telattıf lâ bi'l-ikdâm ve't-taacruf*.

5. Nahve dair konuların ele alındığı bâb sayısı diğerlerinden daha fazladır. Konuyla ilgili bâblardan birkaçı şunlardır: *Bâbu'l-kevl alâ'n-nabv*; *Bâbu'l-kevl alâ'l-binâ*; *Bâb fi tabsi'l-ilel*; *Bâb fi hazfi'l-l*; *Bâb fi hazfi'l-harf*; *Bâbu'l-kevl alâ'l-râb*; *Bâb fi fark beyne'l-bedel ve'l-naz*; *Bâb fi'l-i'turâz*; *Bâb fi isti'mâli'l-hurûf ba'zuhâ mekâne ba'z*; *Bâbu's-sâkin ve'l müteharrik*; *Bâb fi tesmiyeti'l-fi'l (isim fi'l)*.

6. Belağat ilmini konu alan bablar şunlardır : *Bâb fi'l-hurûf beyne'l-hakikati ve'l-mecaz*; *Bâb fi enne'l mecâz izâ kesüra labika bi'l-hakikati*; *Bâb fi kuvveti'l-lafz li kuvveti'l-ma'nâ*; *Bâb fi delâleti'l-lafziyye ve's-sınâiyye ve'l ma'nevîyye*.

Genel olarak dilin mahiyeti, doğuşu, kelimelerin ortaya çıkışı, gelişmesi, lehçelere ayrılması, dil araştırmalarında bilinen yöntemlere dair hususlar, harflerin telaffuzu, nahiv ve sarf konuları olarak özetleyebileceğimiz konular dışında ayet, hadis özellikle eski Arap şüriyle istihsân, kıyasın çeşitleri ve şartları, kıyas ile semân çelişmesi durumunda nasıl bir tutum takınılacağı, icma ve istihsân kelimelerinin anlamları, dilde şâz ve yaygın olan kullanımlara dair bâblara yer verdiği görülmüştür. İbnü Cinnî bunların dışında sadece nahivde illet konusuna onüç bâb ayırmıştır. Hasâis'deki bâb sayısı toplam 160 civarındadır.

B. Metodu: Metoduyla ilgili öne çıkan hususlar şunlardır:

1. İbnü Cinnî eserinde büyük ölçüde hocası Ebû Ali el-Fârisî'nin görüşlerine yer vermiş sonra da Sîbeveyh, Halil, Ahfeş, Müberrid, Sâ'leb, Zeccâc, Mâzinî ve İbnü's-Serrâc gibi diğer bazı nahivci ve dilcilerin görüşlerine yer vermiştir.

Ebû Ali el-Fârisî'nin görüşlerini verirken genellikle şöyle ifadeler kullanmıştır

قال لنا أبو علي ، حدثنا أبو علي في ما حكاه ، سألت غير مرة عن ذلك أبا علي ، سألت يوما أبا علي (el-Hasîs, I, 216; 231; 243; 262).

ilmini de tahsil etmek istediğini ancak bu ilmi Allah'ın kendisine sevdirmedeğini söylemiştir. Belirttiğine göre nakillerde bulunduğu hocalarının sayısı yüzelli bulmuştur.

Suyûtî eserlerinin çoğunu ya öncekilerin eserlerini aynen iktibas ederek ya da ihtisar ederek oluşturmuş, ancak alıntı yaptığı kaynakları belirttiğinden yaptığı nakiller intihal sayılmamıştır. Eserlerinin bazılarını beğenmeyip imha etmiştir. İki yüz binden fazla hadis ezberlediğini söylemiştir. Ömrünün sonlarına doğru ders ve fetva vermekten kendini soyutlamış sadece telif işiyle meşgul olmuştur. Telif ettiği eser sayısı için verilen rakam kaynaklarda 300 ile 980 arasında değişmekle birlikte ortalama 500 olduğu tahmin edilmektedir (TdV İslam Ansik., III, 191). Eserlerinin şöhreti doğudan batıya tüm İslam alemine yayılmış, eser telif etmekteki hızıyla bir örnek olmuştur. Öğrencilerinden Dâvûdî, Suyûtî'yi günde üç kürrâs (defter, fasikül) civarında yazı yazarken gördüğünü söylemiştir.

Suyûtî, kitap yazmak için inzivaya çekildiği Nil Nehri üzerinde bulunan Ravza adasındaki evinde 911/1505 yılı Cemâziyelevvel ayında altmışiki yaşında vefat etmiştir.

Arapçanın değişik branşlarına ait yazdığı eserlerden bazıları şunlardır: *el-Müzhir fî ulûmi'l-luga ve envâihâ*, *Cem'u'l-cevâmi*, *el-Eşbâh ve'n-nazâir fî'n-nabv*, *el-Iktirâb fî usûli'n-nabv ve cedelib*, *Şerh-u elfiyeti İbni Mâlik*, *el-Ferîde fî'n-nabv*, *Şerh-u şevâhidi muğni'l-lebîb*, *eş-Şem'atü'l-mudîe fî ilmi'l-arabiyye*, *el-Abbâru'l-mervîyye fî sebebi vaz'i'l-arabiyye*, *el-Münâ fî'l-künâ*, *Dîvânü'l-bayevân*, *Ukûdu'l-cümân fî'l-meânî ve'l-beyân*, *Nazmu / Tanzîmu'l-bedî fî medhi's-sefî*, *Şerhu'l-kasîdeti'l-kâfiye*, *Cene'l-cinâs*, *el-Fârk beyne'l-musannef ve's-Sârik*, *Bülbülü'r-Ravza*. (Suyûtî, Hüsnu'l-muhâdara, I,336-341; Sahâvî, ed-Dav'u'l-lâmi, IV, 65-70; Esnevî, Tabakâtu'l-müfessirin, I, 365-366; Zirikli, el-A'lâm, III, 301-302; Şevkânî, el-Bedru't-tâli, I, 328-335; Edward F. İktifâu'l-kunû, I, 87; Bilmen, Büyük Tefsir Tarihi, II, 625; Suyûtî, et-Tevşih, I, 3-6 (Muhakkikin girişi).

el-Müzhir fî ulûmi'l-luga ve envâihâ

A.Tanıtmı ve İçeriği: Arapçanın yapı ve mana yönünden doğru bir şekilde öğrenilmesini amaçlayan Suyûtî'nin *el-Müzhir fî ulûmi'l-luga ve envâihâ* adlı bu eseri iki ciltten oluşmaktadır. Arap dilbilimi eski adıyla fikhulluga konusunda yazılan en kapsamlı eserlerden biridir. Eserde dille ilgili rivayetler, eleştiriler, dilcilerin görüşleri ve görüşler hakkındaki değerlendirmeleri başta olmak üzere dilin değişik alanlarına dair bilgiler örnekleriyle birlikte sunulmuştur. Müellif, eserin mukaddimesinde şöyle demiştir. Bu (Arapça), düzene koyduğum, bâblarını ve çeşitlerini açıkladığım şerefli bir ilimdir. Bu kitap dil ilminin çeşitlerini, dili öğrenmenin ve dinlemenin yollarını içerir. Ben onda bütün kısımlarıyla birlikte hadis ilmini (hadisleri) naklettim, herkesin ilgisini çeken ve pek az tanınan garip lafızları zikrettim. Gerçi daha önce bir çok kişi bu konuların pek çoğuna temas etmiş ancak, bu ilimleri toplu şekilde ortaya koyan ve benim izlediğim yolu izleyen olmamıştır. Ben buna el-Müzhir fî Ulûmi'l-luga adını verdim (el-Müzhir,I,1(Mukaddime).

Eser en-Nev'u'l-evvel, en-Nev'u's-sânî, en-Nev'u's-sâlis şeklinde en-Nev'u'l-hamsûn'a (50. Bölüme) kadar ulaşan ve her biri ayrı bir konuyu içeren müstakil başlıklardan oluşmuştur. Bu nevîler (bâblar) içerdikleri konular dikkate alındığında; sekiz nevi dilin isnâdına , onüç nevi kelimelerine, onüç nevi anlamlarına, onbeş nevi letâifine (inceliklerine), bir nevi muhafazasına ve kelimelerinin zaptına, sekiz nevi durumuna ve râvilerine, bir nevi şiir ve şairlerine, bir nevi de Arapların yanlış kullanımlarına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

el-Müzhir'in baştan sona taranması sonucu müellifin iki yüzün üstünde kaynaktan istifade ettiği anlaşılmaktadır. Suyûtî'nin yaptığı bu alıntılar sayesinde günümüzde hâlâ varlıklarından haberdar olunmayan bir çok eserin ve konularının tanınması sağlanmıştır. Kitaptaki nakiller, genellikle nakledilen kaynaktaki metinlerle birebir örtüşmekle birlikte bazı yerlerde özetlenerek alındığı görülmüştür. Ancak bu, müellifin olağanüstü çabasının ulûmularabiyye konusundaki engin birikiminin ve deneyiminin göz ardı edilmesi anlamına gelmez. Eser baştan sona dikkatlice okunduğunda yazarın Arapçaya hakimiyeti, işlediği konuları ilgili başlıklara koymadaki ustalığı, tecrübesi ve becerisi açık olarak görülecektir.

İbnü Fâris ve Seâlibî'nin *Fıkhü'l-luga* , İbnü Düreyd'in *el-Cembere*, Ebû Ubeyd el-Kasım b. Sellâm'ın *el-Garibu'l-musannef*, Ebû Ali el-Kâli ve Sa'leb'in *el-Emâli*, Fârâbî'nin *Dîvânü'l-edeb*, İbnü'l-Arabî'nin *en-Nevâdir*, İbnü's-Sikkî't'in *el-Kalb ve'l-ibdâl*, İbnü Fâris'in *el-Mücmel*, Müberrid'in *el-Kâmil*, Hatîb et-Tebrîzî'nin *et-Tehzîb*, Ebû Ali el-Kâli'nin *el-Maksûr ve'l-memdûd*, İbnü Hâleveyh'in *Kıtab-ü leysa* ile bunların dışında bazı eser daha Müzhir'in ana kaynaklarını oluşturmuştur. Eser değişik kişiler tarafından tahkik edilerek değişik yerlerde ve tarihlerde neşredilmiştir. Nasr el-Hürinî (Bulak 1282/1865); E. Gilson (Beyrut tsz.); Muhammed Hasan

ez-Zenâfî (Kahire 1325/1907); Muhammed Ahmed Câdelmevlâ, Ali Muhammed el-Bicâvî, Muhammed Ebu'l- Fazl İbrahim (Kahire 1364/1944; 1382/1962;1387/1967; Beyrut 1408/1987).

B. Metodu: Eserin her iki cildinin baştan sona taranması sonucu metodu ve takip ettiği yöntemle ilgili tespit edilebilenler şunlardır.

1. Suyûtî'nin amacı öncelikli olarak Arapçayı sağlam temellere oturtmak, kendince üzerinde bulunan kara bulutları dağıtmak olduğundan işe Arapçanın kelimelerinden başlamış, aslı Arapça olanlarla olmayanların net olarak birbirinden seçilmesine özen göstermiştir. Arapça kökenli olmayan kelimeler için ; ليس في كلام العرب ؛ ليس عربيّ الوضع ليس له نظير في كلامهم ؛ وهو معرّب ؛ ليس من أبنية كلام العرب ؛ لأنه ليس في كلامهم ؛ وهو فارسيّ معرّب تكلمت به العرب şeklinde (el-Müzhir, II, 44; 48; 58; 64; 85), hangi dilden Arapçaya geçtiğine رومية أو رومية şeklinde (el-Müzhir, II, 124; 141;148), aslı Arapça olanlar için ؛ قد اجتمعت به العرب على أنها كلمة عربية ؛ ؛ şeklinde ifadeler kullanmayı tercih etmiştir (el-Müzhir, II, 48; 64; 252).

2. Değişik Arap lehçelerine ait sözcükler için أهل حجاز يخففون هذه لغة بني أسد، أهل مكة هذه لغة بني أسد، أهل حجاز يخففون (المهدي) وتميم يشددون (المهدي) ؛ أهل مكة هذه لغة بني أسد، أهل حجاز يخففون (المهدي) ؛ أهل حجاز يفتح الواو (الوتر) و تميم بكسر الواو (الوتر) şeklinde ifadeler kullanmıştır (el-Müzhir, II, 218; 252; 277).

3. Kelimelerin anlam, yapı ve kullanımlarında ayet, hadis, Arap şiiri, kıssa ve Araplar arasında yaygın olan sözlerden önemli ölçüde yararlanmıştır. Örneğin الضحج kelimesinin fişkırarak akmak anlamına geldiğine dair Her ikisinde de (cennette) fişkıran iki kaynak vardır. Rahman: 66) ayetini (el-Müzhir,I,50), (yün) ve الرّجّا (yön, taraf) kelimelerinin cemilerinin kullanımlarının müfredlerinden daha yaygın olduğuna (Melekler onun الملك على أرجائها (Nahl:80) ayeti ile (onların (hayvanların) yünlerinden. Hâkka:17) ayetini delil getirmiştir (el-Müzhir, I, 529).

İlk defa Kur'ân-ı Kerim'de geçen ifadeler için شَقَطَ في أيديهم (Başları ellerinin arasına düşürüldü (pişman oldular) A'raf: 149) ayetini delil göstermiştir (el-Müzhir, II, 235). الصير kelimesinin açıklık, kapı aralığı gibi anlamlara geldiğine dair من نُظِرَ في صيرٍ بابٍ فعينه هدر (Kapı aralığından bakanın gözüü beder olmuştur) hadisini (el-Müzhir, I, 302), بطّخ (kavun, karpuz) kelimesinin طيّخ şeklinde okunabileceğine كان النبي صلى الله عليه و سلم يُعجبه (Kavun tazge iken Hz. Peygamberin hoşuna giderdi) hadisini delil göstermiştir (el-Müzhir, I, 477).

Recâ fiili عسى dan sonra muzari ile başlayan fiil cümlesi haber yerine isim gelebileceğine أكثرت في العذل ملحاً (Beni ısrarlı bir şekilde süreklî kınadın, beni hiç kınama ola ki ben oruçluyumdur) beytini (el-Müzhir, I, 228), سوى (başkası, diğeri) kelimesinin bizzat, ta kendisi anlamında kullanıldığına Hassân b. Sâbit'in Hz. peygamber için söylediği أتى من عند ذي العرش هادياً (Bizce bir peygamber geldi. Bizce onu bırakıp başkasına gitmeyiz) beytini delil getirmiştir (el-Müzhir, I, 392).

هو شرأب بأنثع (O görmüş geçirmiş, tecrübeli biridir) atasözünü (el-Müzhir, I, 236), الزبون kelimesinin ahmak, aldanan kişi anlamlarına geldiğine (أنا فلم نعدل سواه بغيره نبيّ أتى من عند ذي العرش هادياً (Mısır akbabası) kelimesinin (Mısır akbabası) atasözünü (Mısır akbabası, yumurtasından daha değerlidir) atasözünü zikretmiştir (el-Müzhir, I, 580). Bu atasözü, elde edilmesi imkansız ya da çok zor olan şeyler için söylenmiştir. Zira Mısır akbabası yuvasını erişilmesi imkansız ya da güç olan yerlere yaptığından oldukça korunaklıdır, ona herhangi bir şeyin zarar vermesi zordur.

fiilinin değişik lehçelerde biri sıçramak, atlamak, diğeri oturmak anlamlarına geldiğine dair şu kıssayı nakletmiştir: Rivayete göre bir zat (Zeyd b. Abdullah b. ed-Dârim olduğu söylenir) yemen krallarından birini (Zîyezen'i) ziyarete gitmiştir. Kral yüksek bir yerde av yapmakta iken yanına varmış ve krala selam vermiştir. Kral selamı aldıktan sonra ona oturmasını kastederek ثب sözcüğünü kullanmıştır. Bu sözcük o kişinin dilinde atlamak anlamında kullanıldığından adam tereddüt etmeden kendini aşağı bırakmış ve helak olmuştur. Bunun üzerine kral ne olduğunu sormuş, durum kendisine açıklanınca, onların Arapçası bizim

Arapçamız gibi değilmiş, Himyer'e gelen Himyerice öğreysin demiştir (el-Müzhir, I, 256-257). Latife türünde şöyle bir kıssaya daha yer vermiştir. Asma'ye Ebû Hâtim, Minâ'ya neden Minâ derler diye sormuş o, bilmiyorum cevabını vermiştir. Aynı soruyu Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ'ya sormuş o da Allah Adem'e isimleri öğretirken yanında değildim şeklinde espirili bir cevap vermiştir (el-Müzhir, I, 353).

4. Bazı ifadeleri ilk kimin kullandığına değinmiştir. Örneğin أما بعد sözünü ilk kullananın ve cuma gününe bu adı ilk verenin Kâ'b b. Lühey (el-Müzhir,I,149), مات حتف أنفه (*Eceliyle öldü*) cümlesini ilk kullananın Hz. Peygamber (el-Müzhir,I,300), أجعل هذا الشيء بأجأ واحداً (طريقاً) (Onu tek şekil üzere yaparım) cümlesini ilk kullananın Hz. Osman (el-Müzhir, I, 303), الدجال kelimesini الدجاجة şeklinde ilk cemi yapanın Malik b. Enes olduğunu bildirmiştir (el-Müzhir, I, 303).

5. Ele aldığı konunun daha önce geçtiği yerlere atıfta bulunurken تقدم هذا في النوع الاول ؛ تقدم الكلام في ذلك ؛ فقد تقدمت الجواب عنه في أواخر النوع الأول ؛ وقد مرّ هذا في النوع الذي قبله ؛ و هذا ما قدمت تقريره في أول الكلام (el-Müzhir, I,79;120;187;240;396).

6. İlerde temas edeceği konulara atıfta bulunurken سيأتى بيان ذلك ؛ سأذكر منها في هذا الكتاب ؛ سيأتى في النوع الثالث و سيأتى بيان ذلك ؛ سأذكر منها في هذا الكتاب ؛ سيأتى في النوع الثالث ؛ سيأتى في النوع الثالث ؛ سيأتى بسط الكلام فيهما في النوع الثالث ؛ (el-Müzhir, I, 38; 57; 58; 86).

Başkalarının eserlerinden yaptığı alıntıların sona erdiği yerlerde انتهى ما أورده؛ انتهى ما ذكره؛ هذا كله كلام؛ انتهى كلام؛ انتهى şeklinde ifadeler kullanmayı tercih etmiştir (el-Müzhir, I, 5;7;10;114;277).

7. Bir konuyu bitirip diğerine başlarken هذا آخر الكلام في هذا النوع ونشرع بعده في بقية النوع ؛ أنا ذاك إن شاء الله تعالى في هذا النوع الشكله ما يقضي الناظر فيه العجب (el-Müzhir, I, 103; II, 4).

8. Oldukça yaygın kullanılan ifadeler için; مثل هذا كثير و مشهور؛ وهو كثير و مشهور؛ عليه أكثر العرب ؛ هذا كثير و مشهور؛ مثل هذا كثير (el-Müzhir, I, 415; 429; 460; 547).

9. Doğruluğuna itiraz edilen görüşlerde, öyle ki itiraz edenler arasında kendisi de vardır هذا القول خلاف على فلسنا نسلم أنّ هذا صحيح ؛ هذا عندنا باطل؛ أنكر الجمهور هذه المقالة ؛ أنّ ذلك ظلّ و تحمينّ و لا يستند العمل به (el-Müzhir, I, 47; 60; 61; 62; 486).

10. İster kendisi ister başkaları tarafından tercih edilsin genel kabul gören görüşler için وهذا نقول؛ المعقول وهو قول قطرب و الزجاج لست أنكر هذا ولا هذا ؛ وهو المختار؛ هذا قول أكثر أهل اللغة ؛ هذا مثال صحيح (el-Müzhir, I, 42; 56; 404; 425; 428).

11. İki görüşe eşit mesafede olduğunu ve bazı yerlerde وهو قول قطرب و الزجاج لست أنكر هذا ولا هذا ؛ وهو المختار؛ هذا قول أكثر أهل اللغة ؛ هذا مثال صحيح (el-Müzhir, II, 9;71;546).

12. Basra ve Kûfe alimlerinin görüşlerine yer verirken daha çok وهو المختار؛ هذا قول أكثر أهل اللغة ؛ هذا مثال صحيح (el-Müzhir, II, 9; 38; 58; 62).

13. Bazı konuları فان قيل... قلنا ؛ فان قيل... الجواب (el-Müzhir,I,42; 60).

14. Gerçekleşmesi imkansız olan bir şeyi dile getirirken هذا بمنزلة من ادعى أنّ الطير ولد الحوت (el-Müzhir, I, 35).

15. Zaman zaman itikadî mezheplerin görüşlerine de yer vermiştir. Örneğin Mutezile mezhebi fıkıh usûlü alimlerinden Abbâd b. Süleyman'ın lafızla mana arasında lafzı koyanı, lafzı o şekilde vaz etmeye götüren doğal bir ilişki vardır şeklindeki görüşünü nakletmiş ve bu görüşün Mutezilenin, Allah en uygun olanı yaratır görüşü ile örtüştüğünü bildirmiştir. Bu konuda Ehl-i sünnetin görüşünün, Allah dilerse uygun olanı kendi fazlından ve kereminden yaratır, bir zorunluluk yoktur, dilemezse yaratmaz. Bir şeyi yapmaya Allah'ı mecbur tutmanın caiz olmadığı şeklinde olduğunu belirtmiştir (el-Müzhir, I, 47-48).

16. Bazı meselelerde felsefi bir düşünceyle hareket edildiğini Fahreddin er-Râzî'den yaptığı şu nakille dile getirmiştir. Fahreddin er-Râzî ve onun görüşünde olan bazı alimler: Her mana için bir sözcüğün bulunması şart değildir. Çünkü manalar sınırsız, sözcükler ise sınırlı olan harflerden oluştuğu için sınırlıdır.

Sınırsızdan oluşan sınırsız olduğundan sınırlı ile kayıt altına alınamaz görüşünü ileri sürmüşlerdir (el-Müzhir, I, 41).

17. Bazı alimleri ve eserlerini övmüştür. Örneğin Sa'leb'in *el-Fasîh*'i hakkında şunları söylemiştir: Sa'leb *el-Fasîh* adlı meşhur kitabını yazmış ve onda, insanların dillerinde dolaşan ve eserlerinde yer alan pek çok fasih sözcük zikretmiştir. Onun hakkında bazıları şürler söylendiğini belirtmiş ve onlardan birini zikretmiştir.

كتاب الفصيح كتاب مفيد يقال لقاريه ما أبلغه

بني عليك به إنه لباب اللب و صنو اللغة

(*el-Fasîh faydalı bir kitaptır. Onu okuyana sen ne kadar da beğlişin denir. Ey oğul onu mutlaka okumalısın, zira o özlerin özü ve dili koruyandır*). İnsanlar ona önem vermişler ve okumuşlardır. *el-Fasîh*'i İbnü Düsüsteveyh, İbnü Hâleveyh, el-Merzûkî, Ebû Bekr b. Hayyân, el-Batalyevsî, el-Lahmî, Ebû İshâk el-Fihri şerh etmişler, Abdüllatif el-Bağdâdî'de onun hacminde bir zeyl yazmış ve onu nazmetmiştir (el-Müzhir, I, 201).

el-Hasâis ve el-Müzhir'in Karşılaştırılması

Her iki eserin konusu da genel itibariyle Arap dilinin lafız, anlam ve yapısına yönelik olup ulûmularabiyye olarak bilinen Arapçanın değişik dallarına ait konuları içermektedir. Günümüz tabiriyle ilmu'l-luga (dilbilim) terimi kısmen bunu karşılarsa da eserlerin konusu sadece Arap dilini ilgilendirdiği için birebir karşıladığı söylenemez. Ancak Arap literatüründe bir dönem ortaya çıkıp sonra uzun yıllar hatta asırlarca hiç kullanılmayan fıkhu'l-luga terimi Arapların kullandığı anlamda bu ıstılahı karşılayabilir. Günümüz dil anlayışında dünyada filoloji adıyla bilinen fıkhu'l-luga terimini Araplar eskiden sadece Arapçayı konu alan bir ilim olarak görmüşlerdir. Halbuki filoloji (betikbilim) günümüzde dil konusundaki yazılı belgeleri konu alan ve onları gün yüzüne çıkarmayı amaçlayan bir bilimdir.

el-Hasâis (I-III) ve el-Müzhir (I-II)'den her biri toplam 1300 sayfanın üzerindedir. Müelliflerinin ölüm tarihleri dikkate alındığında (İbnü Cinnî 392/1002; Suyûtî 911/1505) eserlerin telif tarihleri arasında beş asırdan fazla bir zaman farkının olduğu görülecektir. Suyûtî konu başlıklarına sıra numarası verip en-Nev'ul-evvel, en-Nev'u's-sânî ve en-Nev'u's-sâlis şeklinde sıralama yaparken, İbnü Cinnî sıra numarası vermeksizin bâb sözcüğünden sonra ele aldığı konunun direk adını zikretmiştir. Bâbu'l-kavl ala'l-fasl beyne'l-keâm ve'l-kavl; Bâbu'l-kavl fi mekâyisi'l-luga, Bâb min galebeti'l-fürû ala'lusûl gibi. Her iki eser de farklı farklı İslam coğrafyasında, el-Hasâis Irak bölgesinde (Musul), el-Müzhir Mısır bölgesinde (Kahire) kaleme alınmış olup yazıldıkları bölgelerin alimlerinin görüşleri, yörelerin adetlerini, idari şekillerini ve sosyal dokusunu yansıtan bir belge niteliğindedir.

İki eserin ittifak ettiği konu başlığı yok denecek kadar azdır. Bunun en önemli sebeplerinden biri el-Hasâis'in genel olarak nahiv konularına, el-Müzhir'in ise dil konularına ağırlık vermesi olmuştur. el-Müzhir sadece 50 adet konu başlığından oluşurken el-Hasâis'de bu sayı 160 civarındadır. el-Müzhir'de başlıklar en-Nev'ul-evvel ma'rifetü's-sahîh, en-Nev'u's-sânî ma'rifetü mâ rüviye mine'l-luga, en-Nev'u's-sâlis ma'rifetü'l-mütevâtir ve'lâhâd şeklinde adlandırılırken el-Hasâis'te genellikle Bâbu'l-kavl ala'l-luga bazen Bâb fi mekâyisi'l-luga, nadiren de zikru ileli'l-arabiyye e kelamiyye hiye em fikhîyye şeklinde başlıklar tercih edilmiştir. İki eserin birebir ya da bazı değişikliklerle kısmen örtüştüğü konular ve başlıkları şöyledir:

el-Müzhir

- Ağlâtu'l-Arab
- el-Muttarid ve's-şuzûz
- el-İştikâk
- el-Hakikatü ve'l-mecâz
- el-Bedel
- Tedâhülü'l-lugât
- el-Ezdâd
- Turuku'l-ahz ve't-tahammül
- el-Eşbâh ve'n-nazâir

el-Hasâis

- Ağlâtu'l-Arab
- el-İttirâdve's-şuzûz
- el-İştikâku'l-ekber
- fi'l-fark beyne'lel-Hakîkati ve'l-mecâz
- fi'l-fark beyne'l-bedel ve'l-ıvaz
- fi Terekkübi'l-lugât ve hüve tedâhulu'l-lugât
- fi'l-Lafzayn ala'l-ma'na'l-vâhid yeridâni ani'l-âlim mutezâddeyn
- fi Terki'l-ahz an ehli'l-meder kemâ ûhîze an ehli'l-veber
- fi Cem'i'l-eşbâh min haysü yuğmedü'l- iştibâh

Yukarıdaki başlıklardan da anlaşılacağı üzere İbnü Cinnî başlıkları uzun tutmuş, Suyûtî kısa tutmuştur. el-Hasâis'de illet konusunun işlendiği ve içinde illet, ilel, ma'lûl ve i'tilâl gibi kelimelerin yer aldığı onüç konu başlığı bulunurken, el-Müzhir'de illet konusu hiçbir adla yer almamış ve işlenmemiştir. Bunun

sebebi daha önce de belirttiğimiz gibi İbnü Cinnî'nin nahiv konularına ağırlık vermiş olmasıdır. Yaklaşık olarak ikiyüz civarında kaynaktan yararlanan Suyûtî yararlandığı kaynakları ve müelliflerinin isimlerini, hatta bazı yerlerde mükerrer olarak verirken, İbnü Cinnî, Sibeveyh'in el-Kitâb'ı dışında hemen hemen hiç kaynak ismi zikretmemiştir. Ne ilginçtir ki, sık sık görüşlerine müracaat ettiği ve kendisiyle kırk yıl birlikte olduğu hocası Ebû Ali el-Fârisî'nin tek bir eserinden dahi söz etmemiştir. Yine kitabını şerh ettiği (Tefsirü / Fesrû divâni'l-Mütenebbî) ve kendisinden hep *şâirünâ* diye söz ettiği dostu el-Mütenebbî 'nin eserlerinden de bahsetmemiştir.

Suyûtî'nin idareci ve zengin kesimle ilişkisi zayıf olduğundan, eserini hiç kimseye ithaf etme ya da onun için yazma gereği duymamıştır. Ancak İbnü Cinnî eserini, döneminin Büveyhî emirlerinden Bahâuddevle ve Ziyâulmille Ebû Nasr Fîrûz Hârşâz b. Adududdevle (ö:403/1012) için yazmış ve ona takdim etmiştir. Her ikisinin de eserini ömürlerinin sonlarına doğru ilmi yönden olgunluğa eriştikleri bir dönemde yazdıkları tahmin edilmektedir. Çünkü İbnü Cinnî'nin eserin pek çok yerinde 377/987 yılında vefat eden hocası Ebû Ali el-Fârisî'yi rahmetle andığı göz önüne alındığında (kendisinin ölümü 392/1002), bu eserin o tarihten sonraki bir zamanda kaleme alındığı kesindir. Suyûtî'nin de tedris ve irşâd faaliyetlerini bırakıp kendisini telife vermesi orta yaşlarda (kırk yaşından sonra) olmuştur.

İbnü Cinnî ve Suyûtî'nin Birlikte Ele Aldıkları Konular

1. Her ikisi de başka dillerden geçen ve arapçalaştırılan, arapçalaştırılmayıp öylece bırakılan sözcüklere yer vermiştir. Bazen hangi dilden Arapçaya geçtiğini de belirtmişlerdir.
2. Her ikisi de sözcüklerin ait oldukları lehçeler konusunda ağırlıklı olarak Hicaz ve Temim lehçelerine öncelik vermişlerdir.
3. Her ikisi de kelimenin anlam, yapı ve kullanımlarında ayetlerden, hadislerden, şiirden -özellikle eski Arap şiirinden- kıssalardan, atasözleri ve deyimlerden yararlanmışlardır.
4. Her ikisi de ele aldıkları konunun daha önce geçtiği yerlere atıfta bulunmuştur.
5. Her ikisi de Araplar arasında yaygın kullanılan Arapça yapılara yer vermiştir.
6. Her ikisi de bazı konulara soru-cevap formatı içinde temas etmiştir.
7. Her ikisi de ileride ele alacağı konulara atıfta bulunmuş.
8. Her ikisi de itirazda bulunulan ya da çoğunluk tarafından kabul görmeyen görüşlere yer vermiştir. İtiraz edenler arasında bazen kendilerinin olduğu görülmüştür.
9. Her ikisi de ittifak edilen ya da çoğunluk tarafından kabul edilen görüşlere değinmiştir. Bazen kabul edenler arasında kendilerinin olduğu da görülmüştür.

Her Birinin Ayrı Ayrı Ele Aldığı Konular

a . İbnü Cinnî'nin Ele Aldığı Konular:

1. Bâbların sonuna genellikle bittiğine dair notlar düşmüştür.
2. Bâba başlamadan önce bâbın konusunun kolaylığı, zorluğu veya ilginçliği hakkında bir cümleyle de olsa bilgi vermiştir.
3. Zaman zaman ele aldığı konunun açık ve anlaşılır olduğuna, izaha muhtaç olmadığını vurgu yapmıştır.
4. Zaman zaman işlediği konu hakkında verdiği bilgilerin yeterli olduğuna, bununla yetinilmesi gerektiğine işaret etmiştir.
5. Bazı yerlerde ele aldığı konunun önemli bir konu olduğuna vurgu yapmış ve özen gösterilmesini istemiştir.
6. Bir konu içinde bazen konu harici bilgiler vermiş, ancak daha sonra ana konuya tekrar dönerek kaldığı yerden devam etmiştir.
7. Bazı konulara dair kitap yazmak istediğini dile getirmiş, ancak yeterli vakit bulamadığından yakınmıştır.
8. Bazı konuların ilk defa kendisi tarafından ele alındığını bildirmiştir.
9. Zaman zaman Basra ve Kûfe ekollerinin görüşlerine yer vermiş, kendisi Basra ekolüne mensup olduğu için onlardan genellikle ashâbunâ diye söz etmiştir.

b. Suyûtî'nin Ele Aldığı Konular:

1. Arapçaya başka dillerden geçen kelimelerin yanı sıra aslının Arapça olup olmadığı tartışılan ve Arapça olduğu kesinlik kazanan kelimelere değinmiştir.
2. Başka kitaplardan yaptığı nakillerin hemen peşinde naklin bittiğine işaret eden ifadeler kullanmıştır انتهى , انتهى كلام gibi.
3. Bazı bölümlerin (nevilerin) sonlarında bir sonraki konunun adını vermiştir.
4. Gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyler için açık ve net ifadeler kullanılmıştır. هذا بمنزلة من ادعى أن الطير ولد الحوت gibi.
5. Bazen itikadî mezheplerin görüşlerine yer vermiş, bazılarının felsefi düşüncelerle hareket ettiğini söylemiştir.
6. Bazı alimleri eseriyle birlikte övmüş ve onları takdir etmiştir.

Sonuç

Her iki eserin tespit edilebilen ortak ve birbirinden bağımsız olan özellikleri özet olarak bunlardır. Ancak unutulmamalıdır ki el-Müzhir genellikle başkalarına isnad edilen nakil bilgilerle dolu iken el-Hasâis'deki nakillerin çoğu Ebû Ali el-Fârisî'ye isnad edilmiştir. Öte yandan İbnü Cinnî zaman zaman şahsi görüşünü ortaya koyarken konuyla ilgili en çok kullandığı sözcükler عندنا, عندي olmuştur. Suyûtî daha çok başkalarının görüşlerini ön plana çıkarmış, az da olsa bazen kendi görüşüne yer verdiği görülmüştür.

Kaynakça

- Abdu'l-Hayy b. Ahmed b. Muhammed, (1985), Şezarâtu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb, Dâr-u İbn-i Kesîr, Dimaşk
- Bağdâdî, Hatîb Ebû Bekr Ahmed b. Ali, (ts.), Târîh-u Bağdâd, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut
- Bilmen, Ö. Nasuhi, (1974), Büyük Tefsir Tarihi, Bilmen Yayinyevi, İstanbul
- Edward, F. (1986), İktifâu'l-kunâ bimâ huve matbû, Dâru sâdır, Beyrut
- Esnevî, Ahmed b. Muhammed, (1971), Tabkâtu'l-müfessirîn, Mektebetü'l-ulûm, Rıyad Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Ya'kûb, (1986), el-Bulga fi terâcimi eimmeti'n-nahv ve'l-luga, İhyâu't-turâsî'l-islâmî, Kuveyt İbnü Cinnî, Ebu'l-Feth Osmân, (ts.), el-Hasâis, Beyrut
- İbnü Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, (ts.), el-Bidâye ve'n-nihâye, Mektebetülmaârif, Beyrut
- Kaysî, Şemsu'd-dîn Muhammed b. Abdullah, (1993), Tavzîhu'l-müştebeh fi zabtu esmâi'r-ruvât ve ensâbihim ve elkâbihim ve künâhum, Müessesetü'r-risâle, Beyrut
- Safedî, Salâhu'd-dîn Halil b. Aybek, (2000), el-Vâfi bi'l-vefayât, Dâr-u İhyâi't-turâs, Beyrut
- Sahâvî, Muhammed b. Abdurrahmân, (1992), ed-Dav'ul-lâmi, Dâru'l-cîl, Beyrut
- Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân, (1987), el-Müzhir fî ulûmi'l-luga ve envâihâ, el-Mektebetü'l-asriyye, Beyrut
- Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân, (ts.), Hüsnü'l-muhâdara, Dâr İhyâi'l-kütübî'l-arabiyye, Mısır
- Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahmân, (1988), et-Teşvîh ala'l-câmi's-sahîh, Beyrut
- Şevkânî, Muhammed b. Ali (ts.), el-Bedru't-tâli, Dâru'l-ma'rife, Beyrut
- Yavuz Mehmet, İbnü Cinnî, (1999), TDV İslam Ansik. XIX, İstanbul
- Yavuz, Mehmet, el-Hasâis, (1996), TDV İslam Ansik. XVI, İstanbul
- Zehebî, Şemseddîn Mahmûd b. Ahmed b. Osmân, (1987), Târîhu'l-islâm ve vefayâtu'l-meşâhîr ve'l-a'lâm, Dâru'l-kitâbi'l-arabî, Beyrut
- Zehebî, Şemseddîn Mahmûd b. Ahmed b. Osmân, (ts.), el-Ibar fi haber-i men gabar, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut
- Ziriklî, Hayreddîn Mahmûd b. Muhammed, (2002), el-A'lâm, Dâru'l-ilm lilmelâyîn, Beyrut